

Мястото на България в световния износ през 2018 г.

Макар българският износ да отбеляза нов исторически рекорд през 2018 г. – 33,205 милиарда щ.д.¹, България отстъпва позиции и е на 64 място сред всички износители в света (61 за 2017 г.). Ръстът на износа ни за 2018 г. спрямо 2017 г. е 6%, при ръст на световния внос 10%. Групите стоки с най-голям износ са електротехника и електроника, мед и изделия от мед, енергоносители (горива и електроенергия) и машини и апарати. Тези 4 групи стоки формират 36% от износа ни. Група стоки под митнически код 99 за поредна година е на 5-та позиция в експортната ни листа, но ще бъде изключена от анализа ни, защото описанието не дава точна представа за какво става дума - <https://bit.ly/2IkjRX4> От анализа са изключени доставките на стоки за отбраната, т.к. НСИ третира тази информация като конфиденциална. Според неокончателни данни на вносителите, България е изнесла стоки за отбраната поне за 777 милиона щ.д. Редица държави, които са пазар за българска специална продукция, не предоставят данни за търговията си с нея.

За периода 2014-2018 г. българският износ, измерен в щатски долари, нараства с 5% годишно, докато световният внос нараства с 2%. Тези тенденции са различни по **групи стоки**.

Таблица 1: Средногодишен ръст за периода 2014-2018 на български износ на водещите стокови групи спрямо световния внос

Стокова група (по глави от митническата тарифа)	Износ 2018 млрд. щ.д.	Ръст на бълг. износ 2014-2018	Ръст на свет. Внос 2014-2018
85 Електротехника и електроника	3,615	10%	4%
74 Мед и продукти от мед	2,939	4%	2%
27 Горива, ел. ток	2,809	-4%	-3%
84 Машини и апарати	2,645	5%	2%
99 Специфични доставки	1,399	15%	5%

Изделията на *електрониката и електротехниката* продължават своя експортен възход с 10% средногодишен ръст за последните пет години, докато за същия период световният внос се е увеличил с 4%. Това се дължи в голяма степен на ръста през последната година – 19%. Това означава, че тези **български производители са конкурентоспособни на глобалните пазари и изместват други доставчици**. Износът на *машини и апарати* също се представя добре и бележи ръст от 5%, докато световният внос расте с 2%. За последната година износът на тази група стоки расте с 10%

Изключвайки специфичните доставки, износът на зърно заема пета позиция. Следват фармация, автомобилна индустрия, изделия от желязо и стомана, пластмасови изделия, облекла.

По експертни оценки, износът на *специална продукция* (над 777 милиона щ.д.) би трябвало да е на единадесето място сред водещите стокови групи в износа ни. Ако този износ

¹ Източник на данните е International Trade Centre ITC Geneva, където се обработват данни от 233 държави с различна степен на изчерпателност. Една от причините да ползваме този източник е необходимостта от съпоставка с износа и вноса на другите държави. Затова стойностите са в щ. д. Това се отразява в неголяма степен на някои изводи, поради променящите се валутни курсове през годините.

се добави към посочените 33,2 млрд. щ.д., България ще изпревари Литва (с износ 33,404 млрд. щ.д.) в световната ранглиста.

Преглед на износа по стоки²

Стоката с **най-голям стойностен обем в експортната ни листа през 2018 г.** е катодната мед – 1,251 милиона щ. д., при спад в износа 3% спрямо 2017 г. Леките горива са на второ място с 1,089 мил. щ.д., следва анодната мед с 1,075, средно тежки горива 1,014 и пшеница 759 мил. щ.д. Тези 5 стоки формират 15,6% от износа. По експертна оценка суровини и енергоносители формират 29-30% от износа.

Добре се представят износьт на медикаменти, кабелни снопове за автомобилостроенето, маслодаен слънчоглед, части и възли за машини и апарати, руди на благородни метали. Впечатление прави ръст от 113% на биодизел и тръби за газ – 228%, докато износьт на електроенергия спада със 7%.

Сред изброените по-горе стоки, увеличение в пазарния дял (положителна разлика между нашия износ и глобалния внос) имат пшеница, кабелни снопове, части и възли за машини, биодизел и тръби за газ.

С **най-голям положителен търговски баланс** са анодна и катодна мед, леки горива, пшеница, кабелни снопове.

С **най-голям ръст в стойност през последните 5 години** са приспособения за стомия – 10 пъти, оловен скрап, велосипеди със спомагателен двигател, тръби за газ, измервателни апарати за флуиди.

Ръстът в стойност на износа **за периода 2018 г. спрямо 2017 г.** е най-голям при ветеринарни ваксини, семена за посев, части за мотоциклети и мотопеди, кожи от норки, надуваеми салове.

Нашите най-успешни експортни стоки срещат различна динамика на световните пазари. **Голям ръст на световния внос има** при смеси от каучук, ванилия, литиеви карбонати, автомобили за превоз на хора, ванадиев оксид.

С какво сме най-успешни?

България държи 24,5% от световния пазар на патешки черен дроб. Временно консервираните череша имат 19,7% дял, пшеница за посев 14,5%, патешкото месо – 13,3%, руди на благородни метали 11,6%, маслодаен слънчоглед 11,1%, анодна мед 10,8%.

Стоките, с които България заема водещо място в световния износ, показват известна устойчивост.

Таблица 2: Мястото на България в световния износ на съответната стока

Стока	2016	2017	2018	Мил. US\$
Пшеница за посев	-	-	1	69,881
Спирачни маркучи	2	3	2	180,279
Патешки дроб	2	2	2	13,935
Нерафинирана анодна мед	3	3	3	1 075,784
Маслодаен слънчоглед	3	3	3	454,948
Руди и концентрати от благородни метали	4	3	3	402,364
Рапица	3	3	3	116,537

² До шести знак от Хармонизираната система (митническата тарифа)

Седалки и капаци за тоалетни чинии	3	3	3	80,739
Месинг на плочи и ленти	-	-	3	33,253
Череша, консервирани или приготвени	2	2	3	28,837
Патешко месо, прясно	3	2	3	20,007
Череша, временно консервирани с SO ₂	2	2	3	17,954
Калцинирана сода	4	4	4	239,785
Стоманени пръти	-	-	4	210,373
Медна ламарина	3	3	4	174,782
Патешко месо, замразено	4	3	4	74,837
Акрилни платове	-	-	4	25,785

Диверсификация на пазарите

Диверсификацията на пазарите е един от проблемите пред износа ни. Според [Herfindahl–Hirschman Index](#) (HHI), добра диверсификация има при стойност на индекса под 0,10, умерена концентрация има при стойности от 0,10 до 0,18. При над 0,18 се счита, че е налице прекомерна концентрация, а България има стойности на индекса над 0,3 при важни продукти.

Сред водещите по стойност стоки налице е прекомерна концентрация при:

- Катодна мед, индекс 0,37, Китай, Турция, Италия;
- Анодна мед – 0,51, Белгия, Германия;
- Кабелни снопове – 0,34, Турция, Чехия, Германия, Франция, Словения;
- Руди и концентрати от благородни метали - 1, единствен пазар – Германия;
- Тръби за газ – 1, Турция;
- Масла от кокс – 0,96, Сингапур;
- Калцинирана сода – 0,53, Специални категории на територии(?);
- Стоманени пръти – 0,42, Румъния;
- Необработено олово – 0,51, Турция;
- Ски за зимни спортове – 1, Австрия;

Прекомерната концентрация е опасна, защото всяко смущение във функционирането на купувача води до подобно по размер смущение в работата на българския доставчик. Част от концентрацията се дължи на факта, че ред сравнително големи български предприятия са с преобладаваща чуждестранна собственост и продукцията им се изкупува от фирмата майка. **Това води след себе си износ на стоки за последваща преработка (а не крайни продукти, които са с по-висока добавена стойност), сравнително по-ниска производителност на труда, по-високи енергийни разходи за единица добавена стойност, ниски килограмови цени и др.**

Липсата на диверсификация се отразява на усреднената дистанция до експортните ни пазари за някои продукти³. Така най-далеч пътуват:

- Масла от кокс за Сингапур, 13,000 км
- Индустриални работи за САЩ и Китай, над 7,000 км
- Електронни интегрални схеми за Германия, САЩ, Хонконг, Тайланд, Филипини, Тайван, Япония, Китай, Малайзия – средно 6,600 км.
- Медни концентрати за Намибия и Германия, 6,400 км;

³ Средната дистанция до пазарите на определена стока се определя като средно претеглено през търговските обеми разстояние ([Mayer T. & S. Zignago \(2006\)](#)).

Кои са ни партньорите

През 2018 г. сме осъществили износ за 198 държави и територии. В редица държави имаме малък износ на нишови продукти. **Най-важните пазари** са Германия, Италия, Румъния, Турция и Гърция, които общо допринасят за 46,4% от износа. Следват Франция, Белгия, Холандия, Китай, Испания, Великобритания, Полша, Чехия, Сърбия, Австрия, Унгария, САЩ, които добавят още 32,5%. С всеки от първите 7 търговски партньора имаме положителен търговски баланс общо за 2 млрд. щ.д.

Измежду значимите партньори над 10% ръст за миналата година имаме с Германия 22%, Италия 15%, Румъния 15%, Гърция 15%, Холандия 23%, Китай 15%. Спад има с Турция, Франция и Испания.

Констатации:

Преструктурирането на българския износ продължава. Българските предприемачи намират своето място в глобалната верига на доставки. Износът расте дори за държави с активна експортна насърчителна политика, каквато липсва у нас (политика, обхващаща конкретна информация за пазари и търсене, съобразено с националния потенциал, проактивни инициативи на посолствата, колективни тренинги, индивидуални консултации и организиране на срещи с купувачи, финансиране на входящи мисии с купувачи, налагане на бранда България, и много други).

Износът на стоки с по-висока добавена стойност се повишава и се влияе по-малко от курса на щатския долар и цените на енергоносители и суровини. Този износ формира около 24% от общия, при това тук не е включен износът на специална продукция. Износът на суровини и материали с ниска степен на преработка продължава да намалява своя дял и за 2018 г. се оценява на 29-30%.

Групи стоки в нашата експортна листа с относително по-висока добавена стойност са:

- Наситени интегрални платки, с който продукт България проби редица силно конкурентни пазари – САЩ, Япония, Югоизточна Азия;
- Компоненти за автомобилостроене и машиностроене, хидравлика, машинни възли, акумулатори, лагери, кабели, електротехнически и електронни изделия, електрически ръчни инструменти; изчислителни устройства;
- Хладилници, фризери;
- Някои фармацевтични и медицински изделия;
- Оптични изделия, сензори;
- Някои софтуерни продукти за управление на процеси, игри;
- Любителска радиотехника, ски, сноуборд, велосипеди.

Основни пазари за стоки с по-голяма добавена стойност са Германия, Италия, Франция, но изделията ни се вграждат там и след това се реализират в целия свят.

България може да увеличи износа си за развитите държави, като стане подизпълнител на големите фирми и се включи в глобалните вериги на доставки. С течение на времето ще се придобият знания и умения за по-широко самостоятелно навлизане на световните пазари под собствена марка и със собствени разработки.

Нарасналата конкурентоспособност се дължи основно на международни компании в България, и по-малко на местни фирми. Независимо от ползите от чуждестранните инвеститори, редица суровини и материали не се преработват достатъчно задълбочено и килограмовите цени на българския износ са сравнително ниски.

В ход е ускорено технологично обновление, което все по-често се цели във външни пазари, отколкото в българския. **По-скоро изключение са случаите на внедрени български разработки, независимо от произхода на инвестициите.** Българските предприемачи като че ли имат повече доверие на чуждестранни разработки и технологии, отколкото на българските. Технологичното обновление се случва чрез внос на технологии и индустриални права. Приложната продукция на българските учени, доколкото се среща, се внедрява в големи западноевропейски фирми и се ползва за нарастване на конкурентоспособността им. Скъсана е връзката между университети и институти, от една страна, и индустрията, от друга.

Автор: Веселин Илиев, главен директор „Външноикономическо сътрудничество“, БСК
тел. 02 932 09 54, e-mail: ierc@bia-bg.com